

Lieta C-21/22**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu****Iesniegšanas datums:**

2022. gada 7. janvāris

Iesniedzējtiesa:*Sąd Okręgowy w Opolu* (Polija)**Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:**

2021. gada 10. decembris

Sūdzības iesniedzēja:

OP

Pamatlietas priekšmets

Pamatlietas priekšmets ir OP iesniegtās sūdzības izskatīšana par Polijas notāra palīga atteikumu veikt notariālu darbību, proti, Ukrainas pilsones vārdā sastādīt notariālu testamentu, kurā ir ietverta klauzula par Ukrainas tiesību kā mantošanai kopumā piemērojamo tiesību izvēli, kā arī grozīta Ukrainas tiesību aktos paredzētā likumiskā mantošanas kārtība.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un tiesiskais pamats

Iesniedzējtiesa uzdod divus jautājumus. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai Regulas Nr. 650/2012 22. pants, kas atļauj mantojuma atstājējam kā tiesību aktus, kuri reglamentē tā atstāto mantojumu kopumā, izvēlēties tās valsts tiesību aktus, kuras pilsonis ir mantojuma atstājējs, attiecas arī uz personu, kas ir trešās valsts valstspiederīgais. Ar otro jautājumu tiek lūgts noteikt – ja starp dalībvalsti un trešo valsti ir noslēgts divpusējs nolīgums, kurā nav reglamentēta tiesību aktu izvēle, bet ir noteikti piemērojamie tiesību akti –, kāda ir savstarpējā saikne starp šo nolīgumu un šo regulu un kāda ir šīs tiesību normu hierarhijas ietekme uz attiecīgās trešās valsts pilsones iespēju izvēlēties tiesību aktus, pamatojoties uz minētās regulas 22. pantu, skatītu kopsakarā ar tās 75. pantu.

Prejudiciālie jautājumi

- 1) Vai [Regulas Nr. 650/2012] 22. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka personai, kas nav Eiropas Savienības pilsonis, ir tiesības izvēlēties, ka mantojumu kopumā reglamentē tās valsts tiesību akti, kuras pilsonis ir mantojuma atstājējs?
- 2) Vai Regulas Nr. 650/2012 75. pants, skatīts kopsakarā ar tās 22. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja starp dalībvalsti un trešo valsti ir noslēgts divpusējs nolīgums, kurā nav reglamentēta tiesību aktu izvēle mantojuma lietā, bet ir noteikti mantojuma lietai piemērojamie tiesību akti, šādas trešās valsts pilsonē, kas dzīvo dalībvalstī, kurai ir saistošs šis divpusējais nolīgums, var izvēlēties tiesību aktus?

Atbilstošās Kopienas tiesību normas

LESD 81. panta 2. punkta c) apakšpunkts

Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 650/2012 (2012. gada 4. jūlijs) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un publisku aktu akceptēšanu un izpildi mantošanas lietās un par Eiropas mantošanas apliecības izveidi (turpmāk tekstā – “Regula”) 38. apsvērums; 22. un 75. pants

Atbilstošās valsts tiesību normas

1993. gada 24. maija Līguma starp Polijas Republiku un Ukrainu par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civillietās un krimināllietās, kas noslēgts 1993. gada 24. maijā Kijevā, (Dz. U., 1994., Nr. 96, 465. pozīcija) 36. un 37. pants

2011. gada 4. februāra *ustawa – Prawo prywatne międzynarodowe* [Likuma par starptautiskajām privāttiesībām] (Dz. U., 2011., Nr. 80., 432. pozīcija) 66.a pants

1991. gada 14. februāra *ustawa o notariacie* [Notariāta likuma] (Dz. U., 1991., Nr. 22, 91. pozīcija) 81., 81.a, 82. un 83. pants

1964. gada 17. novembra *ustawa – Kodeks postępowania cywilnego* [Civilprocesa kodekss] (Dz. U., 1964., Nr. 43, 296. pozīcija) (turpmāk tekstā – “Civilprocesa kodekss”) 366. pants

Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 OP, kurai ir tikai Ukrainas pilsonība un kura dzīvo Polijā, kopā ar vīru ir Polijā esoša mājokļa līdzīpašniece, pamatojoties uz laulāto likumisko kopīgas mantas režīmu. Viņa Polijā vērsās pie notāra ar lūgumu sastādīt notariālu testamentu, kurā kā piemērojamie tiesību akti būtu norādīti Ukrainas tiesību akti, kā arī būtu grozīta šajos tiesību aktos noteiktā likumiskā mantošanas kārtība.

- 2 2020. gada 10. jūlijā notāra palīgs atteicās veikt notariālo darbību, ciktāl tā attiecas uz Ukrainas tiesību aktu izvēli, jo viņš uzskatīja, ka Ukrainas tiesību aktu izvēle, lai tos piemērotu testamentam, būtu pretrunā tiesību aktiem, konkrētāk – Notariāta likuma 81. pantam.
- 3 OP iesniedza sūdzību notāra palīgam, kurš, izskatot sūdzību pašpārbaudes kārtībā, mēģināja uzsākt prejudiciālā nolēmuma procedūru, tomēr ar 2021. gada 1. septembra rīkojumu lietā C-387/20 OKR EST uzdots prejudiciālais jautājums tika atzīts par nepieņemamu. Pēc tam notāra palīgs noraidīja sūdzību.
- 4 OP iesniedza pārsūdzību iesniedzējtiesā. Tā lūdza pilnībā atcelt lēmumu par atteikumu veikt notariālo darbību un uzdot prejudiciālu jautājumu EST.

Pamatlietas pušu galvenie argumenti

- 5 Atteikuma veikt notariālo darbību pamatojumā notāra palīgs, pirmkārt, vērš uzmanību uz Regulas piemērošanas jomu *ratione personae*. Šajā kontekstā tas atsaucas uz *Sąd Okręgowy w Opolu* [Opoles apgabaltiesas] 2020. gada 28. februāra nolēmumu – ko viņš uzskatīja par sev saistošu –, kurā, izskatot prasību saistībā ar līdzīgiem faktiem, minētā tiesa atzina, ka Regulas 22. pants tikai Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem ļauj izvēlēties valsts tiesību aktus, kuri ir piemērojami mantojumam kopumā. Norāde, kas izslēdz Regulas piemērošanu trešo valstu pilsoņiem, minētās tiesas ieskatā, esot ietverta arī Regulas 38. apsvēruma pirmajā teikumā, kurā ir noteiktas Savienības pilsoņu izvēles tiesības, kā arī LESD 81. panta 2. punkta c) apakšpunktā, kas ir juridiskais pamats Regulas pieņemšanai un saskaņā ar ko Regula ir uzskatāma par pasākumu, kura mērķis ir nodrošināt dalībvalstu piemērojamo tiesību saderību kolīziju normu un jurisdikcijas jautājumos.
- 6 Otrkārt, notāra palīgs vērš uzmanību uz to, ka, pamatojoties uz Regulas 75. pantu, dalībvalstu un trešo valstu noslēgtu divpusēju līgumu noteikumi prevalē pār Regulu. 1993. gada 24. maija Līgumā starp Polijas Republiku un Ukrainu par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civillietās un krimināllietās nav paredzēta iespēja izvēlēties mantošanas lietām piemērojamus tiesību aktus. Līguma starp Polijas Republiku un Ukrainu 37. pantā mantošanas lietām piemērojamie tiesību akti ir reglamentēti tādējādi, ka sūdzības iesniedzējas kustamās mantas mantošanai piemērojamie tiesību akti ir Ukrainas tiesību akti kā viņas pilsonības valsts tiesību akti (1. punkts), savukārt nekustamā īpašuma mantošanai piemērojamie tiesību akti ir tās līgumslēdzējas valsts tiesību akti, kurā atrodas attiecīgais īpašums (2. punkts). Tāpēc nav iespējams noteikt vienus mantošanai piemērojamus tiesību aktus.
- 7 Sūdzībā OP norāda uz kļūdainu Regulas 22. un 75. panta interpretāciju.
- 8 Attiecībā uz Regulas 22. panta pirmo teikumu sūdzības iesniedzēja atsaucās uz šīs normas formulējumu, saskaņā ar kuru “ikviens” [šā panta poļu valodas versijā ir lietots vārds “każdy”, t.i., “ikviens”; latviešu valodā ir lietots vārds “persona”] var

izvēlēties savas pilsonības valsts tiesību aktus kā mantošanas lietai piemērojamus tiesību aktus. Tāpat viņa norāda, ka Regulas 22. pants ir ietverts tās III nodaļā, kurā ir iekļautas vispārīgas kolīzijas normas. Regulas 20. pantā ir noteikts, ka jebkurus tiesību aktus, kas norādīti ar šo regulu, piemēro neatkarīgi no tā, vai tie ir vai nav dalībvalsts tiesību akti. OKP uzskata, ka tas attiecas arī uz tiem tiesību aktiem, kuri noteikti tiesību aktu izvēles kārtībā atbilstīgi Regulas 22. pantam.

- 9 Attiecībā uz Regulas 75. pantu, kurā ir noteikts, ka tā “neskar” nolīgumus, kas ir saistoši dalībvalstīm un trešām valstīm, OP uzskata, ka Regulas un šāda nolīguma paralēla spēkā esamība nenozīmē, ka ar Poliju un Ukrainu saistītai mantošanas lietai Polijas iestādēm ir jāpiemēro kolīziju normas, kuras izriet no šāda nolīguma, ja tās, pamatojoties uz objektīviem piesaistes kritērijiem, nosaka piemērojamus tiesību aktus. Tā kā Līguma starp Polijas Republiku un Ukrainu 37. pants neattiecas uz jautājumu par mantošanas tiesību izvēli, šī tiesību norma nevar prevalēt pār Regulas 22. panta noteikumiem, kuri reglamentē šo jautājumu un pieļauj piemērojamo tiesību izvēli.
- 10 Tāpat OP norāda, ka atteikums Polijā sastādīt testamentu, kurā ir paredzēts, ka ir piemērojamas Ukrainas tiesības, ir vēl jo netaisnīgāks tāpēc, ka šāds testaments varētu tikt sagatavots jebkurā citā dalībvalstī (kurai attiecīgais nolīgums ar Ukrainu nav saistošs) un atteikuma rezultātā mantojums tiekot sadrumstalots, bet tas esot pretrunā mantojumam piemērojamo tiesību aktu vienotības principam, kura nozīmīgumu EST uzsvērusi spriedumā C-218/16 *Kubicka*.
- 11 Atbildē uz sūdzību notāra palīgs uzturēja savu nostāju, ka ar Polijas un Ukrainas nolīgumu ir izveidots atsevišķs režīms mantošanai piemērojamo tiesību aktu noteikšanai, kurš kopumā prevalē pār režīmu, kas izriet no Regulas, tostarp no tās 22. panta.
- 12 Tomēr notāra palīgs norādīja arī uz to, ka šā nolīguma pārkums, kas ir atzīts arī doktrīnā un kura rezultātā piemērojamie tiesību akti tiek nodalīti (vieni attiecas uz kustamo īpašumu, otri – uz nekustamo īpašumu), ļoti apgrūtina testamenta sastādīšanu daudziem Ukrainas valstspiederīgajiem, kuri dzīvo Polijā. Ņemot vērā šajā lietā aplūkojamās juridiskās problēmas sistēmisko nozīmīgumu, notāra palīgs atbalstīja OP lūgumu uzdot Tiesai prejudiciālu jautājumu.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma izklāsts

- 13 Attiecībā uz pirmo jautājumu iesniedzējtiesa vispirms norāda, ka Ungārijas un Polijas valdības un Eiropas Komisija savos apsvērumos lietā C-387/20 OKR bija vienprātis, ka Regulas 22. pants personai, kas nav Savienības pilsonis, dod iespēju kā tiesību aktus, kuri reglamentē mantošanu kopumā, izvēlēties tās trešās valsts tiesību aktus, kuras pilsonība personai ir izvēles izdarīšanas brīdī vai nāves brīdī. Atsaucoties uz Civilprocesa kodeksa 366. pantu, iesniedzējtiesa secina, ka iepriekš minētais *Sąd Okręgowy w Opolu* 2020. gada 28. februāra nolēmums, kurā Regulas 22. panta piemērošanas joma *ratione personae* tiek interpretēta tādējādi, ka tā attiecas tikai uz dalībvalstu pilsoņiem, un kuru notāra palīgs uzskatīja par

tādu, kas izslēdz iespēju veikt pieprasīto notariālo darbību, nav saistošs šajā lietā. Tomēr iesniedzējtiesa uzskata, ka ir nepieciešams saskaņot tiesu nostājas šajā jautājumā, un tādēļ tā uzdod Tiesai pirmo prejudiciālo jautājumu.

- 14 Attiecībā uz otro jautājumu iesniedzējtiesa norāda, pirmkārt, uz Ungārijas un Polijas valdību un Eiropas Komisijas nostāju, kas pausta to apsvērumos lietā C-387/20 OKR un no kuriem izriet atšķirīga Regulas 75. panta interpretācija. Ungārijas valdība uzskatīja, ka Regula nevar ietekmēt to starptautisko konvenciju piemērošanu, kuru līgumslēdzējas puses Regulas pieņemšanas brīdī ir viena vai vairākas dalībvalstis un kuras attiecas uz jautājumiem, ko reglamentē Regula; šādā situācijā, Ungārijas valdības ieskatā, piemērojamie tiesību akti, ir jānosaka, pamatojoties tikai uz minētajā nolīgumā paredzētajām kolīziju normām, un, ja divpusēja nolīgumā nekas nav minēts par tiesību aktu izvēli, trešās valsts pilsonis, kurš dzīvo dalībvalstī, kas ir līgumslēdzēja puse, nav tiesīgs izvēlēties mantošanai piemērojamos tiesību aktus. Komisija arī uzskatīja, ka gadījumā, ja divpusējā nolīgumā, kas noslēgts starp dalībvalsti un trešo valsti, mantošanai piemērojamie tiesību akti ir noteikti, pamatojoties uz objektīviem piesaistes kritērijiem, un personām nav ļauts izvēlēties citus piemērojamos tiesību aktus, tādas trešās valsts pilsonim, kurai ir saistošs šāds nolīgums, ir liegta tiesību aktu izvēle. Savukārt Polijas valdība pauda atšķirīgu viedokli un tā norādīja, ka gadījumā, ja divpusējs nolīgums, kurš ir saistošs dalībvalstij un trešai valstij, nereglamentē tiesību aktu izvēli mantošanas lietā, bet tikai norāda mantošanai piemērojamos tiesību aktus, šādas trešās valsts pilsonis, kas dzīvo dalībvalstī, kurai ir saistošs minētais divpusējais nolīgums, var izvēlēties šīs trešās valsts tiesību aktus, pat ja izvēlētais valsts tiesību aktos nav paredzēta tiesību aktu izvēle mantošanas lietās.
- 15 Otrkārt, iesniedzējtiesa norāda, ka arī Polijā nav vienota viedokļa par Regulas 75. panta interpretāciju. Tā vērs uzmanību, ka saskaņā ar Polijas kā vienas no 1993. gada nolīguma līgumslēdzējām pusēm nostāju, šā nolīguma puses bija vienojušās nenoteikt piemērojamo tiesību izvēles institūtu. Ja tā tiktu uzskatāmā par autentisku interpretāciju, ko veikusi persona, kas sastādīja un parakstīja minēto nolīgumu, tad ir jānoskaidro, vai Ukrainas valdība minētos 1993. gada līguma noteikumus interpretē līdzīgi. Tajā pašā laikā iesniedzējtiesa norāda, ka 2014. gada 29. maijā tika noslēgts Asociācijas nolīgums starp Eiropas Savienību un Eiropas Atomenerģijas kopienu un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Ukrainu, no otras puses. No tā 24. panta 1. punkta izriet, ka Ukraina un Eiropas Savienība ir deklarējušas attīstīt tiesu iestāžu sadarbību civillietās un tuvināt Ukrainas tiesību aktus Eiropas Savienības tiesību aktiem.
- 16 Atsaucoties uz Polijas juridisko literatūru par šo jautājumu, iesniedzējtiesa norāda, ka, ņemot vērā 2011. gada 4. februāra Likuma par starptautiskajām privāttiesībām 66.a panta interpretāciju, atsevišķi autori uzskata, ka Regula prevalē pār divpusējiem nolīgumiem, kurus Polija ir noslēgusi ar Baltkrieviju, Krieviju un Ukrainu. Saskaņā ar vēl citu viedokli jautājumi par Regulas un nolīgumu savstarpējo saikni ir atrisināti pašas Regulas 75. panta 1. punkta pirmajā teikumā, saskaņā ar kuru šie jautājumi ir izslēgti no Regulas piemērošanas jomas.

- 17 Attiecībā uz Regulas 75. panta ģenēzi iesniedzējtiesa norāda, ka sākotnējā norma bija kodolīga un skaidra, un tiesību normu kolīziju gadījumā tajā bija noteikts, ka prevalē starptautiskie nolīgumi, – norādot vienlaikus uz nolīgumiem, kas noslēgti starp Regulu piemērojošām dalībvalstīm un kuri ir zemāka juridiskā ranga salīdzinājumā ar Regulu –, vienlaikus atsaucoties uz EKL 307. pantu, kurā bija norādīts uz nepieciešamību novērst neatbilstības starp Līgumu un nolīgumiem ar trešām valstīm, no kuras likumdevējs galu galā atteicās.
- 18 Analizējot argumentus par labu Regulai, iesniedzējtiesa izvirza vēl dažus citus jautājumus, piemēram, par Eiropas Savienības iedzīvotāju, kuri nav Savienības dalībvalsts pilsoņi, iespējamo diskrimināciju un daudzos starptautiskos nolīgumos ietvertu kolīzijas normu arhaismu. Iesniedzējtiesa, ņemot vērā līdzšinējo EST judikatūru, arī jautā, vai piemērojamo tiesību izvēles brīvība nav uzskatāma par tiesiskās sadarbības civillietās nepieciešamu pīlāru.
- 19 Iesniedzējtiesa pauž bažas arī par to, ka gadījumā, ja Regulas pārkums netiktu atzīts, rastos risks, ka noslēgtu divpusēju nolīgumu rezultātā dažādās dalībvalstīs, kuras piemēro Regulu, no tiesību kolīziju viedokļa būs atšķirīga izpratne par viena un tā paša mantojuma atstājēja mantas mantošanu. Polijai ir saistoši tiesību aktu izvēli neparedzoši divpusēji nolīgumi, kuri satur kolīziju normas mantošanas lietās, ar četrām trešām valstīm, kuru pilsoņi salīdzinoši lielā skaitā uzturas Polijā, proti, ar Ukrainu, Baltkrieviju, Krieviju un Vjetnamu (arī ar bijušās Dienvidslāvijas pētecēm, kas nav dalībvalstis, Kubu, Lībiju, Ziemeļkoreju un Mongoliju). Vācijai ir šāda veida nolīgumi ar Turciju, Irānu un PSRS pētecēm. Savukārt Austrijai – ar bijušās Dienvidslāvijas pētecēm, kas nav dalībvalstis, Irānu un Krieviju. Tāpēc jautājuma par izskatāmo tiesību normu hierarhiju vienota atrisināšana šķiet svarīga gan no vairāku dalībvalstu tiesību sistēmas viedokļa, gan no to saskaņošanas rezultātā izstrādātās kopējās kolīziju normu sistēmas viendabīguma viedokļa, turklāt tā ir arī nepieciešama, lai nodrošinātu vienotu interpretāciju visā Regulas ģeogrāfiskās piemērošanas jomā.